

Yabancı Dil Öğretiminde Kültür Sorunu

Mesut EVİRGEN*

ÖZET

Yabancı dil, bireylerin başka bir toplumun yaşam tarzını, düşünme ve yorum tercihlerini, değer yargılarını öğrenmelerine yardımcı olmasında ve giderek uluslararası anlayış ve işbirliğinin sağlanmasında büyük rol oynar. Yabancı dil öğretmenin önde gelen amaçlarından birisi, insanı yaşadığı çevrenin dışına çıkarmak ve uluslararası dostluk, hoşgörü anlayışı içinde dünya barışına yöneltmek olmalıdır.

SUMMARY

A foreign language has a great role in increasing international understanding and cooperation by enabling individuals to learn the ways other peoples live, think and comment. The primary practical aim of teaching a foreign language should be the breaking down the barriers of provincialism and the building up the spirit of international friendship and tolerance, leading toward world peace.

KÜLTÜR VE DİL

Kültürün toplumbilimsel bağlamda ilk tanımını İngiliz insanbilimci E.B. Tylor 1871'de şöyle yapıyordu: "Kültür, toplumu oluşturan bireylerin sahip oldukları âdetler, bilgi, inanç, sanat, gelenek ve her türlü beceriden, yetenekten

* Uludağ Üniv. Eğitim Fak. İngiliz Dili Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Görevlisi

ibaret bir olgudur." Tylor, bu tanımında kültürü insan faaliyetlerinin bir bütünü olarak ele alıyordu. Amerika'lı insanbilimci Clark Wissler ise 1916'da 'genel olarak kültür' ve 'her topluma özgü kültür' diye bir ayırımında bulundu. Kültürün öğrenilmesi gerektiğini de vurguluyordu. 1920'lerde Bronislaw Malinowski ve A.R. Radcliffe-Brown önderliğinde bir grup insanbilimci, kültürün, bir canlı varlık gibi, bir araya getirilmiş parçalardan oluşan bir bütün olduğunu vurguladılar. Daha sonra, Amerika'lı insanbilimciler (örneğin, Alfret L. Kroeber, Ruth Benedict ve Clyde Kluckhohn) kültür konusunda iki yeni dal geliştirdiler: 1. Kültür ve bireysel kişilik, 2. Değişik kültürlerce geliştirilen değer sistemi¹.

Toplumbilim bakımından ise kültürün daha değişik bir anlamı vardır. En geniş anlamıyla, bir kuşaktan diğerine aktarılan dil, din, evlenme, yaşayış biçimi, yönetim vb. insana ait olgulardır. Dar anlamda ise, kültür deyince, belirli bir toplumun yaşam biçimlerinin toplamı kastedilir. Buna rağmen, bütün kültürlerde ortak bazı unsurlar vardır ki bunlar daha çok maddi unsurlardır; teknoloji, kurumlar, sanat, dil vb.

İşte, dil, bir kültürün en tipik, en örnekleyici, en temel unsurudur. Dil ve kültür birbirlerinden ayrı düşünülemezler çünkü dil, bir boşluk içinde kendi kendine ortaya çıkan ve tek başına varlığını sürdüren bir olgu değildir. "Dil; temelde, kültür, toplu yaşam ve insanların gelenekleri ortamında oluşur." (Malinowski, 1946). Bir kültüre ait hiç bir ayrıntı – özellikle dil – tek başına, diğerlerinden soyutlanmış olarak düşünülemez; tersine, ait olduğu yaşam tarzının ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilir. Bir dile özgü özellikleri kültürel olgular olarak görmek ve dilin hemen hemen bütün kültürel unsurların öğrenilmesinde ve uygulanmasında rolü olduğunu kabul etmek gerekir. Nasıl bir dil sadece bir topluma aitse, sadece bir toplum için yeterliyse, her toplumun da sadece kendine özgü bir kültürü vardır. Hatta, nasıl bir dilde bir de "lehçe", "ağız" gibi durumlar da varsa, bir kültürün kendi içinde "yan kültürler" de vardır.

Öyleyse, her dilin bir sözcük dağarcığı, yapısı, başka bir dilde tamamen farklı olan kavramları olması doğaldır. Yabancı dilde yazılmış bir metin okunurken üç tür anlam söz konusu olur: Sözcüksel anlam, yapısal ve dilbilgisel anlam, sosyo-kültürel anlam. Öğrenci, ilk ikisini sözlük ve yardımcı kitaplar yardımıyla öğrenebilir. Öğrencinin anlamakta zorluk çekeceği anlam, sosyo-kültürel anlamdır çünkü öğrenci o toplumun inançlarını, tutum ve davranışlarını, değer yargılarını, vb. bilmesi de gerekir. Bu gerçeğin kabul edilmesi, bir yabancı dil öğretiminin başarıya ulaşmasında önemli bir etkidir. Jeppersen'in "How to Teach a Foreign Language" adlı kitabında dediği gibi, yabancı dil öğretiminde en önemli hedefin bir ulusun kurumlarını, toplum yapısını, düşünme ve yorumlama biçimleri-

1 The World Book Encyclopedia, Field Enterprises Educational Corporation, USA, 1975, c. 4, s. 946.

ni, edebiyatını, kültürünü, kısaca ve en öz anlatımla, o toplumun ruhunu öğrenmek, tanımak olduğu söylenebilir. "Öğrencinin öğrenmekte olduğu dile ve o dili konuşan toplumsal gruba karşı olumlu bir tutum içinde olması, o dili öğrenme isteğini çoğaltır ve bunun doğal sonucu olarak öğrenme işlemi kolaylaşır²."

ÖĞRENCİ VE YABANCI DİL

Öğrenci, genelde, belirli bir dil ve kültür ortamında yaşar, kültürel yönden bağımlıdır, dünyayı algılaması sınırlıdır. Kültürel bağımlılığının sonucu olarak, tüm dünya görüşü, tek bir kültürel ortamdan edindiği değer anlayışlarıyla belirlenir ve dünya görüşleri başka bir kültürce belirlenen insanların düşüncelerini, yargılarını çoğu zaman anlayamaz, hatta, kabullenemez. Dil aracılığıyla başka biri ile ilişki içine girince ilk tepkisi, yadırgama, şaşkınlık, bazen horgörmek, bazen düşmanlık biçiminde olur. İki kültür arasındaki temel ve doğal farklılıklar bilinçli ve olgun bir yaklaşımla kendisine anlatılırsa, bu tür olumsuz tepkilerden arınabilir. Yabancı dil öğrenme etkinliği içinde bulunan öğrenciye öyle bir ortam yaratılmalıdır ki öğrenci olaylara bir çok bakış tarzı bulunduğu, kültürel farklılıkların 'doğru' ve 'yanlış' kavramlarında zannettiği kadar ciddi bir yeri olmadığını bilincinde olmalıdır. Öğrenci, – üstelik – iki kültür arasındaki temel farklılıkları inceleyince, kendi kültürünün, kültür sonucu elde edilen davranışların, o zamana kadar hiç merak etmediği ya da fark etmediği bazı inceliklerini de algılamış ve dolayısıyla ufkunu genişletmiş olur. Sonuçta da hem kişisel kültür anlayışını geliştirir hem de kendi kültürünü başka ve gelişmiş edebiyatlarla, düşünme biçimleriyle ilişkiye geçirerek onu yüceltir, büyütür, çünkü "kültür, yüksek yetenekler, hayal gücü, güzellik duygusu, zekâ anlayışı geliştiren bir eğitimidir"³. Öğrenci, kültürel bağımlılığını aşır, öğrendiği yabancı dili konuşan toplumun kültürü hakkında fikir sahibi olmaya özendiği ölçüde o yabancı dili daha çabuk öğrenir.

YABANCI DİL ÖĞRETMENİNİN ROLÜ

"Yabancı dil öğretmeni olarak bizler, kelimenin toplumbilimsel anlamında kültür konusuyla da ilgilenmeliyiz Diğer ülkenin kültürünü öğrenmek istediğimizden değil, öğretmek zorunda olduğumuzdan. Bizler bir dili o dilin içinden çıktığı kültürü de tanıtmadan öğretirsek, yalnızca anlamsız bir takım semboller ya da öğrencinin yanlış anlamlar verebileceği semboller öğretmiş oluruz"⁴

2 F. Özden Ekmekçi, "Yabancı Dil Eğitimi Kavramı ve Kapsamı", Türk Dili Dergisi Dil Öğretimi Özel Sayısı, TDK Yayınları, Ankara, 1983, s. 110.

3 Wilga M. Rivers, Teaching Foreign Language Skills, The University of Chicago Press, 1968, s. 263.

4 Nelson Brooks, Language and Language Learning, Yale University, 1964, s. 88.

Öğrenci, belirli bir dili konuşan bir toplumun parçası olduğundan, belirli bir kültür ortamında yaşadığından, kültür bakımından bağımlıdır. Bu durum, öğrencinin öğrendiği yabancı dile karşı beslediği önyargıları azaltmada, başka toplumlardaki insanların tutum, davranış ve yargılarına hoşgörü geliştirmesinde yabancı dil öğretmenine sorumluluk getirir. Yabancı dil öğretmeni, hem kendi kültürünü hem de öğrettiği dilin kültürünü iyi bilmelidir; ancak böylelikle, öğrencilerinin kültüre ilişkin ama herhangi bir açıklama yapılmadan asla anlayamayacakları konuları, noktaları açıklayabilir. Bir kültürün kendi içinde bile bazı farklılıklar vardır; öyleyse, iki ayrı kültür arasında iletişim sağlanmasında önemli farklılıkların olması çok doğaldır. İletişimin sağlanmasında dilbilgisel ve yapısal farklılıkların, kuralların bilinmesi, öğretilmesi kadar kültürel farklılıkların da bilinmesi, öğretilmesi önemlidir. Yabancı dil öğretmeni, öğrencilerinin başarılı olmaları için onlara bu tür konularda da bilgi vermelidir. Şu var ki, "bir kültürün sistemlerinin ancak o kültürün beklentilerine, ihtiyaçlarına uygun olduğunun, hiç bir kültürün bir başkasından daha iyi ya da daha kötü olmadığını"⁵ bilincinde olan yabancı dil öğretmeni, derslerde kültüre ilişkin bir konuyu, bir kavramı, bir durumu açıklarken tamamen tarafsız olmalıdır; onlara söz konusu kültürü beğendirmeye veya kötülemeye çalışmamalıdır; bilgi verici, araştırmaya ve gözlem yapmaya özendirici bir yaklaşım içinde bulunmalıdır. "Dilin amacı, düşüncelerin ve kavramların doğru aktarılmasıdır. Bunun gerçekleşebilmesi için öğrenci öğrendiği yabancı dili anadili olarak konuşan insanların kültürlerini de tanımalıdır, ama bir kültürü tanımak, onu aynen kopya ya da taklit etmek demek değildir."⁶

SONUÇ

Bireylerin ve ulusların tek başlarına bir anlamlarının olmadığından giderek daha iyi anlaşıldığı dünyamızda bütün öğretim yöntemlerinin, özellikle yabancı dil öğretiminin amacı, insanı tanımak, insana ait değerleri kavramaktır. Bu nedenle, iletişimi sağlayan bir araç olarak yabancı dilin dilbilgisel yapısını, kurallarını, sözcük dağarcığını bilmekle ve öğretmekle yetinilmemelidir. Yabancı dil öğretimi etkinliklerinde şu üç sonucun elde edilmesine de özen gösterilmelidir: 1) Öğrenci, kültürün ne olduğu, ne olmadığı konusunda fikir sahibi olmalıdır. 2) Kendi kültürel bağımlılığından sıyrılabilenlidir. 3) Başka kültürlerle ait değer yargılarına, yaşam biçimlerine, dünya görüşlerine hoşgörü ile bakabilmelidir. Kısaca, öğrenciye içinde yaşadığı evreni, çevresinde olup bitenleri gözlemleyebilecek, edebiyat, fikir ve düşünce sorunlarıyla ilgilenmesini sağlayacak bilgi ve kültür

5 Mary Jo Krowitz, A Teacher's Perspective, USA Information Agency, Washington, 1985, s. 36.

6 Raja T. Nasr, The Essentials of Linguistic Science, Longman Group Limited, 1980, s. 113.

edinme imkânları yaratmak da yabancı dil öğretimi faaliyetlerinin parçası olmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Nelson BROOKS: *Language and Language Learning*, Yale University, 1964.
2. Wilga M. Rivers: *Teaching Foreign Language Skills*, The University of Chicago, 1968.
3. Mary FINOCCHIARO and Michael BONOMO: *The Foreign Language Learner: A Guide for Teachers*, Regents Publishing Company, 1973.
4. *Türk Dili Dergisi Dil Öğretim Özel Sayısı*, TDK Yayınları, Ankara, Temmuz-Ağustos, 1983.